

บทเรียนที่ ๑.๑ ลักษณะปัญหาความรุนแรงในครอบครัว

๑. ความหมายของ “ความรุนแรงในครอบครัว”

๑) ความหมายของ “ความรุนแรง”

องค์การอนามัยโลก (๑๙๙๕ อ้างถึงใน บุญเสริม หุตะแพทย์ และคณะ, ๒๕๕๒) ให้ความหมายคำว่า “ความรุนแรง” ว่า เป็นการจงใจใช้กำลังหรืออำนาจเพื่อข่มขู่ หรือกระทำต่อตนเอง ผู้อื่น หรือกลุ่มบุคคล หรือชุมชน ซึ่งมีผลทำให้เกิดหรือมีแนวโน้มทำให้เกิดการบาดเจ็บ ตาย หรือเป็นอันตรายต่อจิตใจ หรือเป็นการยับยั้งการเจริญงอกงาม กีดกัน หรือปิดกั้น ทำให้เกิดการสูญเสียสิทธิบางประการ และขาดการได้รับสิ่งที่สมควรจะได้รับ ซึ่งคำนิยามดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับความตั้งใจหรือจงใจ การใช้อำนาจ และการใช้กำลัง

องค์การอนามัยโลกยังแบ่งประเภทของความรุนแรงไว้ ๓ กลุ่ม คือ

๑.๑) ความรุนแรงต่อตนเอง (self-directed violence) เป็นลักษณะความรุนแรงที่เกิดขึ้นจากบุคคลกระทำต่อตนเอง ได้แก่ การทำร้ายตัวเอง ทำให้ตัวเองได้รับบาดเจ็บ หรือทำร้ายคนอื่น หรือทำให้คนอื่นหรือตนเองต้องตกอยู่ในความเสี่ยงต่ออันตราย การฆ่าตัวตาย มีระดับตั้งแต่การคิดฆ่าตัวตาย การพยายามฆ่าตัวตาย และการฆ่าตัวตายโดยสมบูรณ์

๑.๒) ความรุนแรงระหว่างบุคคล (interpersonal violence) เป็นความรุนแรงที่กระทำโดยบุคคลอื่นหรือกลุ่มบุคคลอื่น ประกอบด้วย ความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งเป็นความรุนแรงระหว่างสมาชิกในครอบครัว ได้แก่ ความรุนแรงระหว่างคู่สมรส ความรุนแรงต่อเด็ก ผู้หญิง หรือผู้สูงอายุในครอบครัว หรือความรุนแรงในชุมชน เป็นความรุนแรงที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลภายนอกบ้านที่คุ้นเคยกัน หรือเกิดจากการกระทำของผู้อื่นที่ไม่รู้จักกัน คนแปลกหน้า โดยไม่มีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกัน เช่น การทะเลาะวิวาทกันของวัยรุ่น การล้วงละเมิดทางเพศ เป็นต้น

๑.๓) ความรุนแรงระหว่างกลุ่มบุคคล (collective violence) เป็นการกระทำโดยกลุ่มบุคคลกลุ่มใหญ่ เป็นความรุนแรงที่เกิดจากรัฐหรือประเทศ ซึ่งอาจแอบแฝงอยู่ในรูปแบบของการใช้กฎหมายทางสังคมเป็นเครื่องมือ เช่น ความไม่เท่าเทียมกันทางเพศ ซึ่งความรุนแรงด้านนี้ ประกอบด้วย ความรุนแรงทางสังคม เช่น การเหยียดผิว เชื้อชาติ/กลุ่มชน การก่อการร้ายหรือความรุนแรงโดยกลุ่มประท้วง ความรุนแรงทางการเมือง และความรุนแรงจากสงคราม เป็นต้น

๒) ความหมายของความรุนแรงในครอบครัว

“ความรุนแรงในครอบครัว” เป็นประเภทหนึ่งของการกระทำรุนแรงระหว่างบุคคล (interpersonal violence) ซึ่งเป็นความรุนแรงระหว่างสมาชิกในครอบครัว เช่น ความรุนแรงระหว่างคู่สมรส ความรุนแรงต่อเด็ก ผู้หญิง หรือผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นบุคคลในครอบครัว

จากการที่ความรุนแรงในครอบครัวเป็นการกระทำรุนแรงที่เกิดขึ้นกับคนใน “ครอบครัว” ซึ่งเป็นสถาบันพื้นฐานทางสังคมที่สมาชิกมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน

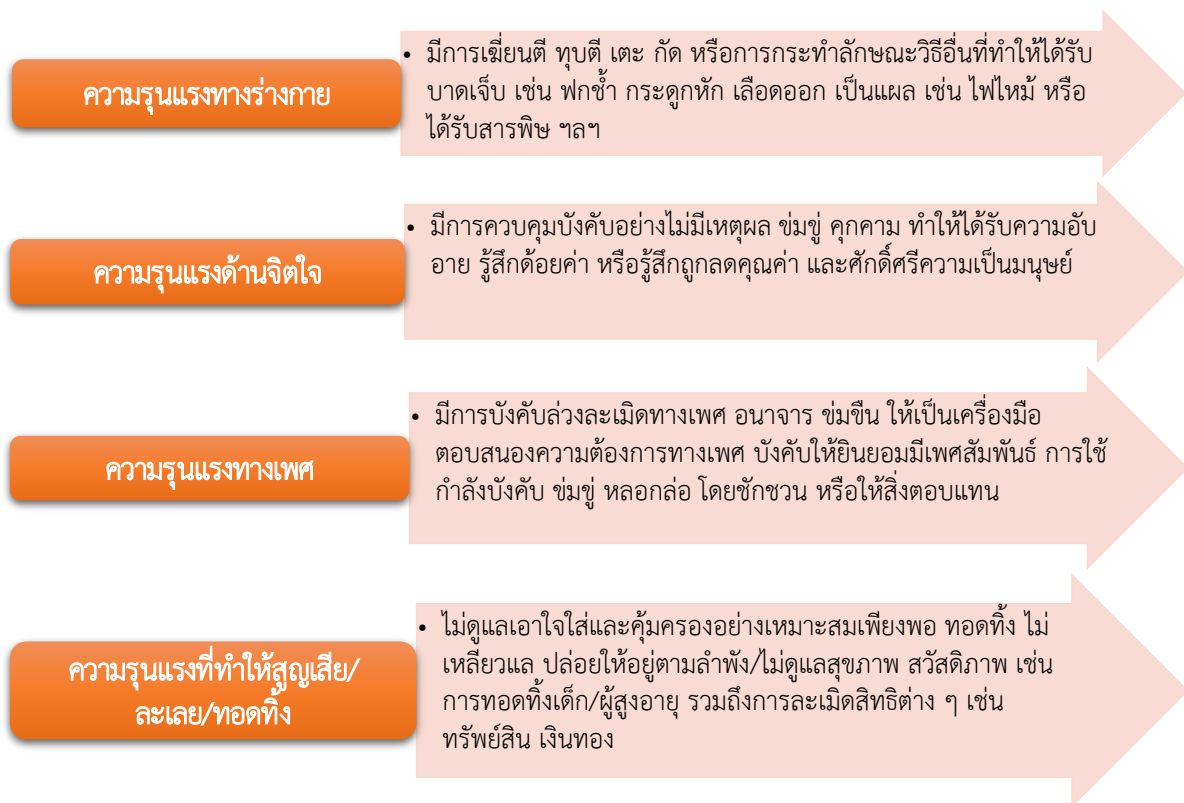
แต่ผู้กระทำรุนแรงได้สร้างความหวาดกลัว โดยการข่มขู่รังแก ทำร้าย และใช้อำนาจเหนือผู้ถูกกระทำ ความเสี่ยงของการกระทำรุนแรงที่เกิดขึ้นต่อคนในครอบครัวอาจส่งสัญญาณเตือนภัยได้ตั้งแต่ระยะแรกแต่ก็ยากต่อการสังเกต หรือแม้แต่ว่าผู้ถูกกระทำเองอาจยังไม่รู้สึกว่าเป็นปัญหา

มาตรา ๓ แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้นิยามคำว่า “*ความรุนแรงในครอบครัว*” ว่า คือ “*การกระทำใด ๆ โดยมุ่งประสงค์ให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ หรือสุขภาพ หรือกระทำโดยเจตนาในลักษณะที่น่าจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ หรือสุขภาพของบุคคลในครอบครัว หรือบังคับ หรือใช้อำนาจครอบงำผิดคลองธรรมให้บุคคลในครอบครัวต้องกระทำการ ไม่กระทำการ หรือยอมรับการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดโดยมิชอบ แต่ไม่รวมถึงการกระทำโดยประมาท*”

บุคคลในครอบครัว ได้แก่ คู่สมรส คู่สมรสเดิม ผู้ที่อยู่กิน หรือเคยอยู่กินฉันสามีภริยาโดยมิได้จดทะเบียนสมรส บุตร บุตรบุญธรรม สมาชิกในครอบครัว รวมทั้งบุคคลใด ๆ ที่ต้องพึ่งพาอาศัย และอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน (มาตรา ๓ วรรค ๒)

๒. ลักษณะของความรุนแรงในครอบครัว

ความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดขึ้นมีหลายลักษณะ ในภาพรวมมีลักษณะที่เด่นชัด ๔ ประการ คือ ความรุนแรงทางร่างกาย ความรุนแรงด้านจิตใจ ความรุนแรงทางเพศ และความรุนแรงที่ก่อให้เกิดความสูญเสีย การละเลยและทอดทิ้ง ดังปรากฏในภาพที่ ๑

ภาพที่ ๑ ลักษณะของความรุนแรงในครอบครัว

๓. ประเภทของความรุนแรงในครอบครัว

ความรุนแรงในครอบครัวแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑) **ความรุนแรงระหว่างคู่สมรส** หรือความรุนแรงในชีวิตคู่ มีข้อมูลระบุว่า ในช่วงชีวิตของผู้หญิงกว่าร้อยละ ๑๐-๕๐ มีประสบการณ์ถูกสามีทำร้าย ลักษณะพฤติกรรมที่ทำให้ผู้กระทำที่เป็นผู้ชายกระทำรุนแรงต่อผู้หญิงมักเกิดจากการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ใช้สารเสพติด หรือเป็นผลจากประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัวที่ได้รับในวัยเด็ก และลักษณะเชิงโครงสร้างของสังคมที่ปมเพาะค่านิยมชายเป็นใหญ่ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เช่น เชื่อว่าชายมีอำนาจเหนือหญิง ลักษณะความรุนแรงระหว่างคู่สมรส มีดังนี้

๑.๑) **ความรุนแรงทางร่างกาย** เช่น ตบหน้า ขว้างปาข้าวของใส่ ผลักหรือกระแทกอย่างตั้งใจ ต่อยตี เตาะ ลาก ซ่อม หุบตี รััดคอ ใช้ไฟลน และใช้อาวุธหรืออุปกรณ์ทำร้าย ทำให้ได้รับบาดเจ็บ เป็นต้น

๑.๒) **ความรุนแรงทางจิตใจ** เช่น ตำว่าด้วยถ้อยคำหยาบคาย ข่มขู่ เรี่ยกขาน ด้วยคำพูดที่ไม่เหมาะสม จำกัดสิ่งที่จำเป็นต่อความเป็นอยู่ หอดทิ้ง มีผลให้เกิดความหวาดกลัว และมีความรู้สึกว่าเป็นคนไร้ค่า เป็นต้น

๑.๓) **ความรุนแรงทางด้านเพศ** เช่น ใช้กำลังบังคับให้มีเพศสัมพันธ์ ทำให้จำยอม มีเพศสัมพันธ์เพราะกลัวสามีไม่รัก กลัวว่าจะทำร้าย หรือกลัวว่าสามีจะไปมีความสัมพันธ์กับคนอื่น ถูกบังคับให้มีเพศสัมพันธ์ในลักษณะที่ไม่ชอบ หรือรู้สึกว่าผิดธรรมชาติ ทำให้รู้สึกแค้น ต่ำต้อย ขยะแขยง เป็นต้น

๑.๔) **ความทับซ้อนของความรุนแรงทางกายและความรุนแรงทางเพศ** ปัญหาจากการกระทำความรุนแรงทางกายและความรุนแรงทางเพศที่เกิดขึ้นในชีวิตคู่มีความทับซ้อนกันอยู่ เพราะผู้ถูกกระทำทางเพศก็อาจถูกกระทำทางร่างกายด้วย ซึ่งส่งผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจของผู้ถูกกระทำรุนแรง

๒) **ความรุนแรงต่อเด็ก** องค์การยูนิเซฟประเทศไทย (๒๕๕๓) ได้นิยามความหมายของ “ความรุนแรงต่อเด็ก” ว่า คือ ความรุนแรงทุกรูปแบบที่สามารถสร้างผลกระทบต่อดีกรี ๆ ทั้งทางร่างกาย และทางจิตใจ มี ๔ รูปแบบ คือ ความรุนแรงทางร่างกาย ความรุนแรงทางอารมณ์และจิตใจ ความรุนแรงทางเพศ และการละเลยทอดทิ้ง

๒.๑) **ความรุนแรงทางร่างกาย** เป็นการที่เด็กถูกกระทำให้เกิดอันตรายหรือทำให้เสี่ยงต่อการเกิดอันตรายต่อร่างกายของเด็กจากการกระทำหรือละเลยที่จะกระทำ ซึ่งอยู่ในวิสัยที่พ่อแม่หรือผู้ดูแลสามารถกระทำได้ในฐานะที่เป็นผู้รับผิดชอบเด็ก หรือผู้มีอำนาจเหนือเด็ก หรือเป็นผู้ที่เด็กไว้วางใจ การกระทำรุนแรงต่อเด็กอาจเกิดขึ้นครั้งเดียวหรือเกิดขึ้นซ้ำ ๆ โดยการกระทำดังกล่าวอาจเกิดจากการใช้ความรุนแรง หรือการพยายามให้เกิดความเจ็บปวด บาดเจ็บ หรือเป็นอันตราย โดยบุคคลที่กระทำอยู่ในสถานะที่มีกำลังเหนือกว่า หรือมีอำนาจในการต่อรอง ซึ่งครอบคลุมถึงการลงโทษด้วยความรุนแรงด้วย

ลักษณะของความรุนแรงทางร่างกายต่อเด็ก เช่น ชก ต่อย หรือเตะ จับตัวเขย่า หรือโยน ตีด้วยวัตถุหรือสิ่งของ เช่น ไม้เรียว หรือเข็มขัด ใช้ไฟจี้หรือใช้น้ำร้อนลวก จับกดน้ำ บีบรัดคอหรืออุดปากจมูกทำให้หายใจไม่ออก หรือบังคับให้กินหรือดื่มสิ่งที่เป็นพิษหรือเป็นอันตราย เป็นต้น

๒.๒) ความรุนแรงทางอารมณ์และจิตใจ เป็นการตอบสนองต่ออารมณ์ของเด็ก อย่างไม่เหมาะสม หรือสร้างสิ่งแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมต่อพัฒนาการของเด็ก มีผลทำให้เกิดผลเสียร้ายแรงและต่อเนื่องต่อพัฒนาการทางอารมณ์ของเด็ก โดยรวมถึงการตอกย้ำว่าเด็กไม่มีคุณค่า ไม่มีคนรัก มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม หรือไม่มีคุณค่าพอที่จะเป็นที่ต้องการของผู้อื่น รวมทั้งยังมีการกระทำบางอย่างที่ก่อให้เกิดอันตราย หรือมีโอกาสน่ากลัวสูงที่จะก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ หรือพัฒนาการของเด็ก ทางด้านร่างกาย จิตใจ จิตวิญญาณ ศีลธรรม และสังคม โดยการกระทำนั้นอยู่ในวิสัยที่สามารถควบคุมได้โดยพ่อแม่หรือบุคคลที่อยู่ในฐานะผู้ดูแลรับผิดชอบ ผู้ที่ได้รับควา
ไว้วางใจหรือผู้มีอำนาจเหนือเด็ก

ลักษณะของความรุนแรงทางอารมณ์จิตใจต่อเด็ก เช่น การทำให้เด็กรู้สึกว่าคุณเองไม่มีใครรัก ไร้ค่า ไม่คู่ควร ต่ำต้อย หรือรู้สึกตกใจกลัว การดูถูกเหยียดหยาม เยาะเย้ย เปรี๊ยะขบขันในลักษณะดูถูก การทำให้เด็กอับอาย และการโยนความผิดให้เด็ก การเลือกปฏิบัติ แบ่งแยกกีดกัน การลำเอียง หรือการจ้องจับผิดเด็กบางคน การตั้งความหวังซึ่งเกินความเป็นไปได้ และไม่เหมาะสมกับระดับพัฒนาการของเด็ก ที่เป็นเหตุให้เกิดการกระทำที่ผลักดัน หรือกดดันต่อตัวเด็ก และการข่มขู่จนทำให้เด็กหวาดกลัว

๒.๓) ความรุนแรงทางเพศ เป็นการกระทำรุนแรงหรือล่วงละเมิดทางเพศ ต่อเด็ก ซึ่งเด็กอาจไม่สามารถเข้าใจได้เต็มที่ หรือไม่สามารถให้ความยินยอม หรือเด็กอยู่ในฐานะที่ยังไม่พร้อมทางด้านพัฒนาการที่จะให้คำยินยอมได้ หรือเป็นกิจกรรมที่ขัดต่อกฎหมาย หรือความเชื่อในสังคม การทารุณกรรมทางเพศ เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ หรือระหว่างเด็กด้วยกัน ซึ่งเด็กผู้กระทำมีอายุมากกว่าหรืออยู่ในสถานะมีความรับผิดชอบ มีอำนาจเหนือเด็ก หรือได้รับความไว้วางใจจากเด็ก การกระทำดังกล่าวเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของบุคคลผู้กระทำรุนแรง

ลักษณะของความรุนแรงทางเพศต่อเด็ก เช่น การข่มขืน รวมถึงการล่วงล้ำทางอวัยวะเพศหรือทวารหนัก หรือการร่วมเพศทางปาก การสำเร็จความใคร่ และการกอดจูบลูบไล้ร่างกาย การให้เด็กได้รับรู้ในสิ่งที่ไม่สมควรทางด้านเพศ และการชักนำให้เด็กประพฤตินในเชิงยั่วยวนทางกามารมณ์ ซึ่งรวมถึงการให้เด็กดูหรือมีส่วนร่วมในการผลิตสื่อลามก

๒.๔) การละเลยทอดทิ้ง เป็นความบกพร่องในการจัดหาสิ่งจำเป็นสำหรับพัฒนาการของเด็กในทุก ๆ ด้านตั้งแต่สุขภาพ การศึกษา พัฒนาการทางอารมณ์ โภชนาการ ที่อยู่อาศัย สภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย ในบริบทที่ครอบครัว หรือผู้ดูแลมีความสามารถ ที่จะจัดหาได้ตามสมควร และทำให้มีโอกาสที่จะเกิดอันตรายต่อสุขภาพของเด็ก หรือเกิดอันตรายต่อพัฒนาการทางร่างกาย จิตวิญญาณ ศีลธรรมหรือ

ทางสังคม ในการนี้รวมถึงความบกพร่องในการดูแลและปกป้องจากภัยอันตรายต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

ทั้งนี้ **“การทอดทิ้ง”** อาจนับได้ว่าเป็นรูปแบบของการละเลยอย่างรุนแรง โดยเฉพาะในกรณีที่เกิดหรือทารกนั้นถูกทิ้งให้อยู่ในสภาพที่อาจเป็นอันตรายแก่ชีวิต ตัวอย่างเช่น กรณีที่ทารกถูกทิ้งไว้กลางแจ้ง แม้จะมีเจตนาให้มีคนอื่นมาพบก็ตามก็ โดยมากแล้วการทอดทิ้ง เป็นผลจากการที่พ่อแม่ไม่มีความสามารถในการรับมือหรือดูแลทารกที่เกิดใหม่

ลักษณะของการละเลยทอดทิ้งเด็ก เช่น เด็กไม่ได้รับอาหารเพียงพอ ขาดเสื้อผ้า และ/หรือไม่มีที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัย เด็กต้องดูแลตนเอง หรือต้องรับหน้าที่ดูแลน้อง ๆ ทั้งที่ตนเองยังมีอายุน้อยเกินควร เด็กขาดผู้ดูแล ส่งผลให้ประสบอันตรายต่อร่างกาย พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูเด็กหลบหนีไป และทิ้งให้เด็กต้องอยู่กับคนที่ไม่อาจดูแลเด็กได้ ขาดคนเอาใจใส่เมื่อไม่สบายหรือต้องไปหาหมอ เมื่อต้องเข้าโรงเรียน หรือเมื่อเด็กมีความต้องการทางสังคมอื่น ๆ และมีการจงใจไม่让孩子มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคมของครอบครัวหรือชุมชน

๓) ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ เป็นการกระทำของคนในครอบครัวต่อผู้สูงอายุ หรือผู้ที่อายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไป เช่น ลูก หลาน สามีหรือภรรยา หรือผู้ดูแล ที่ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความทุกข์ ได้รับความเจ็บปวดทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ส่งผลให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ เป็นการกระทำทั้งโดยตั้งใจและอาจไม่ตั้งใจ (เช่น ขาดความรู้ ความเข้าใจผู้สูงอายุหรือการดูแลผู้สูงอายุ) ลักษณะความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ มีดังนี้

๓.๑) ความรุนแรงทางร่างกาย เป็นการทำให้ผู้สูงอายุได้รับบาดเจ็บ ได้รับอันตรายทางร่างกาย รวมทั้งการกระทำที่ทำให้ผู้สูงอายุไม่ปลอดภัย เช่น การกักขัง หรือจับผูก หรือมัดไว้ เป็นต้น

๓.๒) ความรุนแรงทางจิตใจ เป็นการทำให้ผู้สูงอายุได้รับผลกระทบทางอารมณ์ และจิตใจ โดยทำให้รู้สึกปวดร้าว ตึงเครียด หวาดกลัว หมดคุณค่าในตนเอง เช่น ใช้คำพูดก้าวร้าว ตำหนิ ตำหนิ ข่มขู่ คุกคามหรือการแสดงออกในลักษณะที่ไม่ใส่ใจ เบื่อหน่าย เหยียดหยามหรือแสดงสีหน้าท่าทางที่กระทบกระเทือนใจ

๓.๓) การทอดทิ้งหรือปล่อยปละละเลย เช่น ไม่ดูแล ไม่ใส่ใจ ไม่ให้อาศัยอยู่ด้วย ปล่อยทิ้งไว้ตามท้องถนนหรือที่สาธารณะ หรือปล่อยให้ผู้นอนเปลี่ยวตามลำพัง ไม่ให้ความสนใจช่วยเหลือตามความต้องการหรือจำเป็น เช่น ไม่จัดสิ่งอำนวยความสะดวก หรือปัจจัยสี่ให้ (ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค) หรือไม่ดูแลเมื่อเจ็บป่วย เป็นต้น

๓.๔) การละเมิดสิทธิผู้สูงอายุ เป็นการบังคับให้ทำหรือห้าม ในลักษณะฝืนใจผู้สูงอายุ ทำให้สูญเสียความเป็นส่วนตัว ขาดอิสระทางร่างกาย จิตใจ หรืออำนาจการตัดสินใจ ละเมิดสิทธิทางด้านทรัพย์สิน ด้วยการเอาประโยชน์ หลอกหลวง ฉ้อโกง ครอบครองหรือยึดทรัพย์สินโดยผู้สูงอายุไม่ยินยอมหรือรู้เท่าไม่ถึงการ

๓.๕) การละเมิดทางเพศ เป็นการบังคับมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ได้รับความยินยอม หรือเต็มใจจากผู้สูงอายุ เช่น กระทำโดยใช้กำลัง บีบบังคับ ฝืนใจผู้สูงอายุ เป็นต้น

นอกจากนี้ สังคมไทยยังต้องทำความเข้าใจ **ความรุนแรงต่อผู้หญิง** โดยมีมุมมองในมิติหญิงชาย เนื่องจากสาเหตุของปัญหาความรุนแรงมีความเกี่ยวข้องกับอคติทางเพศ มีการเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิงทุกช่วงวัย ทั้งเด็ก เยาวชน วัยทำงาน และผู้สูงอายุ

ภาพที่ ๒ ประเภทของความรุนแรงในครอบครัว

